

פורים

תפילת על הניסים

מדוע מי ששכח על הניסים, אומר לפני 'הרחמן', הרחמן הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ולעומתו מי שהיה בסדר וזכר לומר על הניסים, אינו רשאי לבקש שיעשו לו נס?

התשובה היא שמי שהיה בסדר אינו זקוק לנס ולכן אינו מבקש על כך:

משנכנס אדר מרבים בשמחה

איתא בגמ' תענית (כט' ע"א): אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה - כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, ומי שיש לו דין עם עכו"ם, יתאמץ שיגמר באדר, דחודש זה הוא מזל לישראל.

ופרש"י משנכנס אדר: ימי נסים היו לישראל: פורים ופסח.

ובספר מנהגים דבי מהר"ם כתב: משנכנס אדר מרבין בשמחה לבד מבערב פורים שנהגו להתענות בו וקורין לו תענית אסתר ובשחריתו נהגו לומר סליחות וכו'.

ומאימתי מרבים בשמחה? הבן איש חי בספרו אדרת אליהו (פרשת משפטים) כתב, והנה יש לעיין בדברי חז"ל שכתבו 'משנכנס אדר וכו', דלכאו' היו צריכים לומר 'משהגיע אדר וכו' ולמה לשון 'נכנס'? וביאר, דמשנכנס אדר אין הכוונה עד שיגיע ממש, אלא אפי' משעה שנכנס בחודש הקודם דהיינו חודש שבט זמן המולד של ראש חודש, ג"כ צריך להרבות בשמחה, מפני שהתחילה ההארה מאותו העת וכאילו הגיע ראש חודש ממש, וע"ש.

ובשם ר"א נבנצאל שליט"א (ביצחק יקרא) כתבו, שמרבים בשמחה אולי כבר משבת מברכים אדר, דמאז מתחילה ההארה של החודש. אמנם משמיה דהגר"ח קנייבסקי שליט"א (ס' דרך שיחה) מטו, דמרבים בשמחה הוא מיום ב' דר"ח דהיינו א' אדר, מפני שיום א' דר"ח אינו חודש אדר עדיין.

המאירי (שם כז' ע"ב) כתב: בגמרא פירשו, שכמו שמשנכנס אב ממעטים בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה הכל הערה שראוי להתפלל ולהודות לאל בכל עת ובכל זמן כפי הנאות למה שאירע באותו זמן.

השפת אמת (שם) כתב: שם בגמ' כשם משנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, לולי פירש"י משום פורים ופסח, ויותר נראה מהא דתלי לי' באב משום שבאדר הי' קיום הקרבנות והמקדש דבאדר זמן שקלים לחדש בניסן התרומה חדשה ונדבו בני"י בשמחה שקלי הקודש וכמבואר כמה פעמים בפסוק כשהתנדבו בני"י למקדש הי' שמחה גדולה בעולם, וכיון שקבלו עליהם בשמחה נדבת הלשכה עדיין השמחה נמצא באדר וכשקורין פ' שקלים מתעורר זה.

בספר מכתב מאליהו (ח"ב - באה"ד) כתב, ונתבאר לנו למה דוקא בפורים קבלו את התורה בנדיבות ואהבה. וצריך להתבונן הרבה בזה, ולהרבות את השמחה מדרגות רבות, כי על ידי התחדשות השמחה בכל דרגה תגדל הכרת הטוב ותתרבינה הנדיבות והאהבה, כי מתחילים כבר מראש חודש לגודל ההכנה הנדרשת, וממשיכים בעבודה זו מיום ליום.

ומהו ה'שמחה' שמרבים? כתבו משמיה דהגר"ח קנייבסקי שליט"א, אם יש לו סיום או שמחה, יראה

פורים

שיעשנה בחודש אדר. ואם אין לו שמחה ישתה קצת יין בכניסת החודש וכך נהג אביו בעל הקהילות יעקב זצ"ל, שנהג בכל ראש חודש לשתות מעט יין ובראש חודש אדר הוסיף קצת יותר מכל ראש חודש.

בספר ילקוט אברהם (לר' אברהם ליפשיטץ. י"ל בתרצ"א. סי' תרפ"ו) הביא מקור למנהג ישראל קדמון לכתוב 'משנכנס אדר מרבים בשמחה' על נייר ולהדביק מול הפתח בבתיים ובבתי כנסיות ובתי מדרשות, ואמנם בגמ' כתוב 'משנכנס אדר וכו' אך לכתוב זאת על נייר ולתלות על הקיר מנין? וביאר דהא נפסק בשו"ע (סי' תקס') שיש לשייר בכל בית אמה על אמה זכר לחורבן, ולכך נהגו להדביק זאת דוקא על מקום שהוא שבמקום תוגה יהא שמחה וששון ליהודים.

ובשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ב או"ח סי' לו') כתב: ואשר דרש מני אם מצאתי טעם למנהג העולם שמדבקי' על הפתחים "משנכנס אדר מרבין בשמחה".

ואם משום כדי להזכיר את הדין למה אין מדבקי' באלול "משנכנס אלול מרבין בתשובה". הנה אנכי לא ראיתי ולא שמעתי טעם למנהג זה, ובס' המנהגים הגדולים שבידי כמדומה שלא ימצא. ויש לחפש בס' הקטן הנקרא מטעמים, ישן וחדש, ובס' אמרי צדיקים, ובס' מנהגי ישרון. ועוד, אף שאינו מסוג זה מ"מ אולי יש בו דבר מן החדש, וכולם אינם תחת ידי וכו'. ויען כי מנהג ישראל תורה היא. הנראה בעיני על דרך דרוש מוסר להסמיך המנהג הלז, עמ"ש הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים. והוא עפאז"ל (ביצה ט"ו ע"ב) הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר.

(עי"ש ברש"י) ופי' בס' בני יששכר במאמרי אדר (מאמר א' סי' ט' וי'), עפמ"ש האריז"ל דאדר הוא החוטם שבו חוש הריח. והנה כל החושים נזכרים בחטא עץ הדעת שנשתמשו בו ונפגמו, וחוש הריח לא נזכר, כיון שלא נפגם רק בדרך בהדי הוצא לקי כרבא, כי לא נשתמשו בו אז ע"כ הנשמה נהנית.

וזהו הרמז, הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר, שהוא בחי' חוש הריח, שהוא פעולת הנשמה דבר המתקיים ולא פעולת הגוף. ע"ש דברות קדשו.

השתא אתי שפיר מנהג ישראל לדבק על הפתחים בחדש אדר, גליון כתוב בו באתון רברבין "משנכנס אדר מרבין בשמחה", כאלו כרוזא קרי בחיל לעורר לב ישראל על סגולת החדש להתפתחות והתפשטות כח הרוחני בבחי' חוש הריח שלא נפגם בעץ הדעת, שבו אפשר התיקון והוא פת"ח ומבוא גדול לזכך אתו עמו גם החושים שנפגמו, וע"ש.

המן מן התורה מנין?

הגמ' בחולין קלט: שואלת: "המן מן התורה מנין,?" ועונה "שנאמר המן העץ אשר ציויתך לבלתי אכול ממנו אכלת". וברור הדבר שהגמרא לא התכוונה להביא פסוק שבו מוזכרות האותיות ה"א מ"ם ונו"ן, אלא ודאי ישנו קשר מהותי כלשהו בין המן הרשע לשאלת הקב"ה את אדם הראשון "המן העץ אשר ציויתך וכו'", ואם כך מהו?

והנה, ידוע שהמן היה מזרע עמלק, ועמלק היה הראשון שבא לזלזל בכוחם של ישראל אחרי שיצאו ממצרים וכל העולם פחד מהם (כמו שנאמר בשירת הים). כך גם היה אצל אדם הראשון, שהיה הראשון שבא וזלזל בציוויו של הקב"ה והמרה את פיו כאשר בא ואכל מעץ הדעת.

מביאים בשם ר' שלום שבדרון זצ"ל שקיים דמיון נוסף בין מעשיו של המן לאדם הראשון. במגילה מסופר

פורים

על המן שאמר "וכל זה איננו שווה ליי" - כל ממונו, עושרו, והצלחתו, שהיו בקנה מידה שאין לשער, לא שוו לו כיוון שבן-אדם אחד - מרדכי - לא משתחוה לו. כך גם אדם הראשון, שהותר לו לאכול מכל עצי הגן, חשק רק את העץ אותו אסור היה לו לאכול.

פורים כי-פורים

מובא בגמרא במסכת פסחים סח ע"ב: "רבי אליעזר אומר: אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. רבי יהושע אומר: חלקהו, חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש. ואמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו, כתוב אחד אומר (דברים טז) עצרת לה' אלהיך, וכתוב אחד אומר (במדבר כט) עצרת תהיה לכם.

רבי אליעזר סבר: או כולו לה' או כולו לכם. ורבי יהושע סבר: חלקהו, חציו לה' וחציו לכם. אמר רבי אלעזר: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא - יום שניתנה בו תורה הוא". ר' אליעזר ור' יהושע נחלקו לגבי יום טוב, האם על האדם לחלק את סדר יומו בחג בין צרכיו הגופניים לבין חובתו הרוחנית, או שעליו להקדישו כולו או לזה או לזה, ושניהם מסכימים שבשבועות על האדם לחלק את החג בין העניינים. והדבר צריך ביאור, מדוע דווקא בחג השבועות כולם מודים ש"חציו לכם"?

התורה אסרה להקריב שאור ודבש, שנאמר: (ויקרא ב' י"א) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'", ורש"י שם פירש "וכל דבש - כל מתיקת פרי קרויה דבש". והנה מצינו שבכל החגים אסור להקריב לחם חמץ משום שהוא מכיל שאור, וכן אסור להקריב פירות, ואילו דווקא בחג השבועות אנו מביאים את שתי הלחם שהם חמץ, וכן אנו מתחילים להביא ביכורים שהם נחשבים דבש כמו שהובא ברש"י לעיל.

לביאור הדברים, ראשית עלינו להבין מדוע נאסר להקריב שאור ודבש על המזבח. השאור הוא סמל היצר הרע כמו שמובא בספרים הקדושים (סמל העצלות), וכן הדבש הוא סמל של יצר הרע - שהוא מסמל את התאוה. אם כך, בכל החגים נאסר עלינו להביא דברים שמסמלים את היצר הרע. אך בחג השבועות שבני ישראל הגיעו לדרגה גבוהה, כזו של אדם הראשון קודם החטא, ופסקה זוהמתן, אז אפשר להביא קרבן שמסמל את החומר ואת התאוה, כי בדרגה של אדם הראשון קודם החטא החומר לא מהווה הפרעה לאדם, וכמו שכתוב שאדם הראשון בגן עדן הסתובב ערום כי החומר לא היווה לו הפרעה.

אם כך, בזה מובן מדוע דווקא בחג השבועות הכל מודים שצריך להקדיש מהחג גם לכם, כי אז קיבלנו את הלוחות הראשונות והגענו לדרגת אדם הראשון קודם החטא, ואז אפשר גם לאכול ולשתות כי החומר אינו מפריע למי שהינו בדרגה רוחנית גבוהה כאדם הראשון.

ועל פי הנ"ל נראה לבאר דבר נוסף. הנה ביום כיפור קיבלנו את הלוחות השניות, שדרך קנייתן הוא במיעוט שינה, במיעוט שיחה, במיעוט דרך ארץ וכו' שדרך קניית התורה במהלך של הלוחות השניות הוא על ידי שבירת התאוות ושבירת הגוף. ולכן ביום כיפור, היום בו קיבלנו את הלוחות השניות, אנו צמים וממעטים בתענוג.

אך עדיין נתינת הלוחות השניות חסירה, והשלמתה מגיעה בפורים, כפי שרמב"ם אמר (שבת פח:): "אף על פי כן, הדור קבלה בימי אחשורוש" - שאחרי נס פורים חזרו וקיבלו על עצמם היהודים את התורה מאהבת הנס, ואז הושלם מתן-התורה של הלוחות השניות. לפי דברינו יוצא, שיום כיפור ופורים הם כנגד חג השבועות, דהיינו בחג השבועות אנו מחלקים אותו חציו לה' וחציו לכם, ויום כיפור ופורים שבהם מציינים את קבלת הלוחות השניות, גם הם נחלקים חציו לה' (דהיינו יום כיפור) וחציו לכם (דהיינו

פורים

(פורים).

בשנת שלוש למלכו עשה משתה לכל שריו ועבדיו וגו'

מפרש רבי אברהם בן הגר"א, עד כאן פירש רשעת אחשורוש בכלל, ומכאן ואילך, בפרט. 'בשנת שלוש למלכו' אמר, בלשאצר מנה וטעה, אנא מנינא ולא טעינא וכו', תלתא דכורש ותרתוי דידיה, אמר מדלא איפרק עד השתא [עשה חשבון שעד כאן היו שבעים שנה ליסודה של מלכות בבל ולא נגאלו, כעת בודאי שלא יגאלו] ודאי לא מיפרקי [מגילה יא, ב]. לכן 'עשה משתה לכל שריו ועבדיו' והיתה כוונתו לשאול אצל כל השרים לחוות דעתם מה לעשות ביהודים והיה רוצה לשמוע דעת כל איש מקטן ועד גדול ולבחור הרע שבהם. 'וכל שריו ועבדיו' הוא כלל שלא לשריו לבד עשה משתה אלא לעבדיו ג"כ.

ואחר כך מבאר בפרטות מי הם עבדיו, 'חיל פרס ומדי' שהיו מזרע עמלק כדי שיספרו דופי על ישראל, ומי הם השרים, אמר 'הפרתמים', שרי הפרתמים היושבים על נהר פרת שהיו שכנים רעים לישראל. 'ושרי המדינות' שהם יודעים מכל המדינות העלילות שבדו לישראל, 'לפניו' נמשך למעלה שכל אחד הן משריו והן מעבדיו היה יושב יום אחד לפניו כדי לשמוע בעצמו ולחקור היטב רעת ישראל, ומפרש והולך האיך היו יכולים ריבוי עם כזה להושיב כל אחד לפניו ואמר.

והשתיה כדת אין אונס... לעשות כרצון איש ואיש

רבי יצחק אליהו לנדא מוילנא, מבאר על דרך משל, שני מחותנים האחד היה נדיב לב, והשני היה קמצן, לימים נסע החתן בנו של הנדיב למחותן הקמצן, ויצוהו אביו לאמר השמר לך לבל תבקש מאת המחותרן ליתן לך משאת מאומה, כי משפט הנדיבות היא שהוא יבקש ממך לקבל ממנו מתנה, וכאשר ראה המחותרן שהחתן אינו מבקש ממנו, והוא בהיותו קמצן לא נתן לו מאומה, נמצא שנעשה בזה רצון שני המחותרנים יחד, שהחתן לא ביקש כרצון אביו הנדיב, והמחותן לא נתן כרצון מדתו הקמצנית.

הנמשל, המן לא רצה לאונס אותם לשתות יין נסך בכדי שלא יהיה להם אמתלא על העבירה שהוכרחו לשתות מפני אונס מצות המלך, ומרדכי לא רצה שיאנסו אותם בכדי שלא ישתו, נמצא שנעשה בענין 'אין אונס - כרצון איש ואיש' - היינו כרצון מרדכי וכרצון המן, כדאיתא במדרש [ילקוט אסתר רמז תתרמח]: "לעשות כרצון איש ואיש", אמר רבא לעשות כרצון מרדכי והמן, דכתיב 'איש יהודי' וכתיב 'איש צר ואויב'."

ויאמר המלך לחכמים... כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין. ויאמר ממוכן לא על המלך לבדו עושה

ויאמר המלך לחכמים כו' כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין. ויאמר ממוכן לא על המלך לבדו עושה ושתי המלכה כי על כל השרים. אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו וגו'

כבר עמדו המפרשים על דברי ממוכן הללו שנראה כמורד במלכות באמרו 'לא על המלך לבדו וגו''. שהרי העון כנגד המלך הוא יותר חמור מנגד השרים והעמים.

ביאר רבי שאול מאמשטרדם, דהמלך לא רצה לדון דין זה בעצמו לפי שהיה נוגע בדבר ולא נכון לדון דין בעצמו, לכך הקריב את משפטו 'לפני יודעי דת ודין'.

וזהו שאמר 'כי כן דבר המלך' - דבר הנוגע לעצמו של המלך, לא יתכן לשפוט בעצמו אלא 'לפני יודעי דת

פורים

ודין' דדבר זה ישפטו הם. ובא ממוכן לא כדן את הדין, אלא כשואל את המלך מדוע הקריב משפט זה לפני יודעי דת ודין, הלא הוא בעצמו יכול לשפוט משפט זה, כי לא יחשב כנוגע בדבר יותר משאר השרים והעמים, משום ש'לא על המלך לבדו עותה ושתי כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך אחשוורוש', וא"כ הרי כל השרים יחשבו נוגעים בדבר כמו המלך, וכמו שהם יכולים לדון דין זה גם המלך יכול לעשות כן,

וע"ז אמר ממוכן 'אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו' - כלומר, שהמשפט הזה יצא מלפניו בעצמו ולא מלפני יודעי דת ודין, כי כך הוא שורת הדין שיצא דבר המשפט מלפניו 'אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשוורוש'.

אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשוורוש

יש להקשות, מדוע לא נכתב במגילה במפורש מיתת ושתי, כמו שנכתב הריגת המן.

תירץ רבי שלמה קלוגר מבראדי, עפ"י מ' שמצינו אצל לוט שאמר לו המלאך [בראשית יט, יז]: 'ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחריו ואל תעמוד בכל הכיכר ההרה המלט פן תספה', וביארו חז"ל [מובא ברש"י שם] דהמלאך אמר ללוט דמאחר שאין אתה ניצל בזכות עצמך אלא רק בזכות אברהם אין אתה ראוי להביט עליהם. וא"כ גם כאן בזמן הריגת ושתי עדיין לא היו ראויים ישראל לנס כי לא עשו תשובה ע"ז שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ומה שנהרגה ושתי זה לא היה בזכותם, ולכן גם לא זכו לראות בהריגתה, ומשום כך לא נכתב במגילה במפורש הריגתה של ושתי. אולם בזמן הריגת המן כבר עשו ישראל תשובה כהוגן, ובזכותם נעשית להם הישועה, לכך זכו לראות במפלתו של המן.

ויהי אומן את הדסה היא אסתר

בגמ' (מגילה יג, א) איתא: "תניא רבי מאיר אומר: אסתר שמה, ולמה נקרא שמה 'הדסה' - על שם הצדיקים שנקראו הדסים, וכן הוא אומר (זכריה א, ח): 'והוא עומד בין ההדסים' וכו'. ופרש"י שם: "בין ההדסים אשר במצולה - בין הצדיקים שגלו לבבל, ובשכינה משתעי קרא". ויש להבין מהו היחס של 'הדס' לצדיקים.

המהרש"א שם בחידושי אגדות פירש, כי האדם עץ השדה הוא, ואדם הרע דומה לאילן סרק שעומד לשריפה, וכמ"ש בגמ' (ב"ק צב, ב): "אזל דיקלא בישא אצל קינא דשרכי". ולהיפך, אדם הטוב דומה לאילן טוב, כמ"ש (תהלים צב, יג): "צדיק כתמר יפרח" וגו', שנושא פירות טובים וכן ה"הדס" בריחו הטוב.

רבי ברוך הלוי עפשטיין מפינסק ביאר, עפ"י מ' שכתב הרמב"ם (פ"א מהל' דעות הלכה ד): "הדרך הישרה היא מידה בינונית שבכל דעה ודעה וכו', ודרך זו היא דרך החכמים, כל אדם שדעותיו דעות בינוניות ממוצעות נקרא חכם". וכן איתא בגמ' (מו"ק ה, א): "אמר רבי יהושע בן לוי: כל השם אורחותיו - זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה".

מבואר מכל זה, דמידת חכמים וצדיקים היא ההליכה בדרך בינונית. והנה בגמ' (מגילה יג, א) איתא: "בן עזאי אומר:

אסתר לא ארוכה ולא קצרה היתה אלא בינונית כהדסה" (כטבע ההדס).

לפי"ז י"ל, דכשרוצה לתאר מידת אורח צדיקים, יכנה מידתם בשם 'הדס', שגידולו במידה בינונית, וזה

פורים

הוא טעם הדרשה בגמ' 'למה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים' משום שאורח חייהם של צדיקים היא במדה בינונית כ'הדסה'.

יודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי

מדוע כשמרדכי אמר לאסתר כתיב בלשון: "ויגד", ואילו כשאמרה אסתר למלך כתיב בלשון:

"ותאמר". תירץ רבי יצחק אליהו לנדא מוילנא, דהנה ביאר באפיקי יהודה, ד'הגדה' הוא דבר ברור ו'אמירה' הוא דבר שיש להסתפק בו. א"כ מרדכי אמר לאסתר הגדה ודאית שמבקשים לשלוח יד במלך, אך אסתר חששה שלא יהיה אפשרי לברר הדבר בודאות, ואז יחרה למלך והשרים שהוציא סתם לעז על סריסי המלך, לכן 'ותאמר אסתר' באמירה מסופקת, כאילו מרדכי אומר שיש לו חשש בזה אך איננו יודע בבירור, אמנם כאשר (ב, כג) 'נתבקש הדבר וימצא' - כי כן נודע הדבר בבירור - "ויתלו את שניהם". "ויכתב הדבר בספר דברי הימים לפני המלך" יש דברי הימים מעניני המדינה, ויש דברי הימים מעניני המלך עצמו, והדבר הזה הוא מענין המלך עצמו, לכן נכתב 'בדברי הימים' - אשר 'לפני המלך' - עצמו.

ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה

הקשו המפרשים מדוע נאמר 'לא יכרע ולא ישתחוה' בלשון עתיד, ולא נאמר "לא כרע ולא השתחוה" בלשון עבר.

ביאר רבי דוד טעביל ממינסק, דבאמת מרדכי היה יכול להימנע מלפגוש את המן, ולא ללכת למקומות שהמן היה נוהג להיות, אולם מרדכי דוקא הקפיד ללכת למקומות שבהם ידע שהוא עתיד לפגוש את המן, כדי לעמוד בפניו בקומה זקופה להראות לכל היהודים שאסור להשתחוות לאדם שיש בו חשש עבודה זרה, וזה מרמז הפסוק 'לא יכרע ולא ישתחוה' בלשון עתיד, כלומר, שמרדכי הקפיד ללכת דוקא במקומות שידע שהוא עתיד לפגוש את המן, כדי להורות לכל היהודים שבכל מקרה ובכל מצב הוא 'לא יכרע ולא ישתחוה'.

ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גנזי המלך ביהודים

ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גנזי המלך ביהודים לאבדם הקשו המפרשים מפני מה היה צריך מרדכי לספר לאסתר על 'פרשת הכסף', ולשם מה צריכה אסתר לדעת שהגזירה היתה בגלל 'פרשת הכסף'.

ביאר הגרי"ז סולובייציק מבריסק, דהנה כתיב(אסתר ז, ד): "כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד", וביאר הגר"א דאחשוורוש נתן להמן את עם ישראל בתורת מכירה, וכדכתיב (אסתר ג, יא): "הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך". פירוש, במתנה ולא אמר "מחול לך", כי אני נתון לך הכסף כאילו התקבלתי ועתה אני נתון לך, וזה שאמרה 'כי נמכרנו אני ועמי' עכ"ד.

והוסיף הגרי"ז, אולי יתכן שבאמת הוא לקח הכסף כדי שתחול המכירה, ורק אחרי שחלה המכירה החזיר לו הכסף, וכדכתיב 'הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך'. ונמצא לפי"ז שהיו כאן שני ענינים: א: מכירת היהודים להמן. ב: וגם הגזירה 'להשמיד ולהרוג'.

וא"כ אין הדבר תלוי באחשוורוש ולא שייך להשפיע עליו כדי שיבטל את הגזירה, כי הגזירה תלויה בהמן

פורים

שנהיה הבעה"ב על ישראל, וממילא לא תעמוד לה זכותה שהיא מלכה. וזהו מה שהתכווין מרדכי לומר לאסתר 'את פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול', כדי שתדע שנמכרו כל היהודים להמן.

וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו

איתא(בילקוט אסתר רמז תתרנו): "וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו", וכי יש אדם צם ואוכל, אלא אתם צמים על שאכלתם ושתייתם מסעודתו של אחשורוש".

תמה רבי שלמה קלוגר מבראדי, על דברי הילקוט, הרי משמע שהיה קשה לו ד'ואל תאכלו ואל תשתו' מיותר הוא. א"כ מה התירוץ, שצמו על שאכלו ושתו בסעודתו של אחשורוש, הרי אם היתה אומרת סתם שיצומו, היינו ג"כ מבינים שלא יאכלו ולא ישתו, והיה התיקון על מה שאכלו בסעודתו של אותו רשע.

פירש על דרך משל לעני שעשה עבירה וקנסו אותו לתת לצדקה דבר מועט כפי מה שמשגת ידו, ואמר העני מה תרויחו בקנס המועט שלי, הרי אצלי זה דבר חשוב ואצלכם הדבר המועט אינו נחשב לכלום, והשיבו לו דבאמת אצלנו זה לא נחשב כלל, אך אם לא נקח ממך כלום, אף אם כעת אתה אומר שיש לך חרטה, למחרת תשוב לאוולתך משום שלא היה לך מה להפסיד, אולם אם תתן את הדבר המועט, אף שאצלנו אינו כלום, אצלך זה דבר חשוב ויהיה לך צער

גדול, שוב לא תשוב לעשות עבירה. וכך הוא הנמשל, דמה שהקב"ה חפץ שהאדם ישוב בתשובה ע"י סיגופין וכדו', ודאי שאין להקב"ה שום ריוח בדבר, ועיקר התשובה לפני השי"ת היא הוידוי ועזיבת החטא והחרטה, רק שהסיגופין מועילים לזה, שלולי הצער מהסיגופין אין להאמין לו שגם עכשיו הוא מתחרט, כי למחרת ישוב לאוולתו, אך אם מצטער ע"י מה שחטא ביסורין וסיגופין, אז בודאי לא ישוב לחטוא.

זהו כוונת המדרש הנ"ל, אסתר שגזרה עליהם לצום, ולא שיהיה להקב"ה ריוח מהתענית שלהם, רק עיקר הטעם כיון שחטאו במה שאכלו ושתו מסעודתו של אחשורוש, לכך 'צומו עלי' - כעת, וממילא 'ואל תאכלו ואל תשתו' - היינו שיותר כבר לא תשובו מהיום והלאה לאכול דבר איסור, אבל אם לא תצומו יש לחשוש שתחזרו שוב לחטוא.

בלילה ההוא נדדה שנת המלך

רבי ישראל מאיר הכהן מראדין ביאר, דהנה ענין יציאת מצרים, כמו כל הנסים שנעשו לישראל בכל הזמנים, רישומם היה ניכר רק בעת שכולם ראו בחוש וממש מיששו בידים את הנס. אבל האמת היא, כי כל נס ונס מסודר מגלגלי מאורעות שונים שקדמו לו בזמן, אלא כיון שכל מאורע הוא רק חלק מהנס, ע"כ אין אנו יכולים לראותו ומכל שכן שאין אנו יכולים למששו בידים, עינינו רואות ואזנינו שומעות רק עת יופיע פרק המאורע האחרון, ואז מתלכדות כל חוליות המאורעות שקדמו ונעשו לאחדים, והנס מופיע בכל זהרו וגדלו.

הנה לפנינו, למשל, נס פורים, ראשיתו במאורע שאיש לא שם אליו לב. המאורע, שבגתן ותרש, שני סריסי המלך אחשורוש, ביקשו לשלוח יד במלך, ולמרדכי היהודי שידע שבעים לשון, נודע הדבר והציל חיי המלך. המאורע כשהוא לעצמו לא היה בו אף שמץ נס לישראל. וכן הדבר, 'כאשר נדדה שנת המלך', גם בזה לא נראה כל רמז על נס, כי הלא מעשים שבכל יום, שמפני סיבה זו או אחרת השינה נודדת, ומכיון שנדדה שנת המלך, השתדלו עבדיו לקרוא לפניו סיפורי מעשיות מימים עברו, ובדרך מקרה הוציאו מארון הספרים את ספר הזכרונות שהיה כתוב שם המאורע הראשון עם מרדכי. וכאשר שאל המלך "מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה", ענהו הנער המשרת לפי תומו, ש"לא נעשה עמו דבר", וגם בזה א"א

פורים

לראות רמז על איזה נס. ואימתי ידעו הכל כי נס גדול קרה, רק כאשר נתלכדו כל המאורעות יחד, אז הבינו כולם, כי הנס התחיל מעת ששמע מרדכי את דברי בגתן ותרש, וכל המעשים שקרו אח"ז, הם היו החוליות של השלשלת הארוכה הזאת שנס פורים שמה.

ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי

פירש הגרי"ז סולובייציק מבריסק, דבאמת גם זה היה מפורש בגזירה, שאסור לקנות יהודים לעבדים כדי להצילם עי"ז מגזירת "להשמיד להרוג ולאבד", כמבואר בתרגום שני (ד, ב) דהיה איש ישראל הולך לאיש נכרי ואומר לו מבקש אני ממך להיותנו אני ובני ואשתי לך לעבדים רק ניצול מן המות הזאת, והיה אומר לו האיש הנכרי לאיש ישראל לא ראית מה שכתב המלך אחשורוש בדתו הנתונה כי איש נכרי אשר ימצא אצלו איש יהודי יהרג כמותו, ונתקיים [דברים כח, סח]: "והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה". וכ"ה בפירש"י (מגילה יא, א).

וזהו שהזכירה אסתר בבקשתה כי נעלו בפניהם גם הצלה זו להתמכר לעבדים ולשפחות. (חידושי הגרי"ז על התורה)

רבי מרדכי גימפל יפה מרוזנאי פירש בדרך נוספת, דכאשר אסתר דיברה לפני המלך, אמרה את מה שאמרו חז"ל (סנהדרין קד, ב): "כל המיצר לישראל נעשה ראש". וטענה: 'ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו' - דאם היינו נמסרים תחת שלטונו של אדם שפל, וע"י כך הוא היה עולה במדרגתו ונעשה ל'ראש', אז - 'החרשתי', כי אין זה פוגע בכבודו ובמעלתו של המלך - 'אין הצר שווה בנזק המלך'. אך היות שנמכרנו לראש השרים שהוא המן האגגי, השני במעלתו למלך, והוא המיצר לישראל, א"כ כשהוא יהיה ל'ראש' בודאי ייפגע כבוד המלך, ומשום כך אמרה אסתר שהיא חוששת אפ"ל לנזק 'צר' לכבודו של המלך, וא"כ על אחת כמה וכמה שאחשוש מפגיעתו הרעה של המן ראש השרים השואף למלוך ולהיות לראש עליון. (שער בת רבים)

רבי שאול מאמשטרדם פירש, דמה שאסתר אמרה למלך "אילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי" כלומר, כי אז לא היה מגיע לך עונש מן השמים, כי כך נגזר עלינו כמו שנאמר [דברים כח, סח]: "והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות". אבל "להשמיד להרוג ולאבד" לא נגזר עלינו, לכן בודאי שאתה תקבל עונש ע"ז. "כי אין הצר שוה בנזק המלך", 'הצר' - זה המן, דאינו חושש לנזק המלך שיענש, לכן ראוי לך שלא תשמע בקולו ותנצל מנזק ועונש.

ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן... ותשם אסתר את מרדכי על בית המן

הקשה הגרי"ז סולובייציק מבריסק, דכיון שהמן היה מזרע עמלק, הרי הדין הוא שצריך לאבד גם ממונו, כדאיתא במכילתא (בשלח פ"ב) ומובא ברש"י (דברים יט, יט): 'תמחה את זכר עמלק' - מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה". א"כ היאך לקחה אסתר ומרדכי את בית המן, והרי חייבין לאבדו מן העולם שלא יאמרו בית זה של עמלק היה.

מיישב הגרי"ז, דכיון שהרג אחשוורוש את המן, והדין הוא שכל הרוגי מלכות נכסיהם שייך למלך, כמבואר בגמ' (סנהדרין מח, ב), א"כ כשהרגו את המן זכה אחשוורוש בביתו, ונמצא כשנתן אחשוורוש למרדכי את בית המן לא היה כבר משל עמלק, וזה דומה להא דאיתא בגמ' (גיטין לח, א) דעמוון ומואב טהרו בסיחון, דע"י סיחון נטהרה ארץ עמוון ומואב לישראל. וא"כ גם כאן לא חל מצות איבוד על בית המן, משום שזכה

פורים

אחשוּרוּשׁ בְּכָל הַנְּכֻסִים. [מאורי המועדים]
 רבי יום טוב ליפמן היילפרין אב"ד ביאליסטוק, כתב לפרש הטעם ששואל לא הרג את הבהמות של עמלק, משום שמצות מחיית עמלק היא - קודם להרוג את כל האומה העמלקית, ורק אחר כך צריך להרוג את הבהמות, אבל כל זמן שהעמלקים קיימים לא נצטוו עדיין להרוג את בהמתן ולהחרים את שללם, ולכן עצתו של שאול היתה, שהעם יזכה בשלל קודם שיהרגו את העמלקים, כי עדיין לא נתחייבו אז להרוג את הבהמות, ואחרי שכבר זכו בהן בהיתר ונעשו לממון ישראל, כבר אין חיוב להרגן אח"כ לאחר איבוד האומה העמלקית, שהרי מי שקנה בהמות מעמלק זמן רב קודם המלחמה אין חייב להרגו לאחר שעשו מלחמה בעמלק, כי כבר זכה בו ושלו הוא.

לפי"ז ביאר, דמה שלקחו מרדכי ואסתר את בית המן שהיה מזרע עמלק, משום שאז היו עדיין עמלקים בעולם, ולכן לא היו חייבים לאבד את ממונם, אולם אח"כ נלחמו היהודים בעמלקים שנשארו, וכמש"כ התרגום [אסתר ט, ו]: דבשוּשן הַבִּירָה הִרְגוּ הַיְהוּדִים וַאֲיָבְדוּ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ, כולם היו שרי חיילות מזרעו של עמלק. ולאחר שגמרו להרוג את כל העמלקים כתוב "ובביזה לא שלחו את ידם", כי אז חל עליהם מצות איבוד הממון של עמלק, כי המצוה לאבד ממון עמלק היא רק לאחר שאיבדו את כל זרעו של עמלק.

אורה ושמחה וששון ויקר. ובכל מדינה ומדינה... שמחה

תמה רבי יעקב לוורבוים מליסה, בעל "נתיבות המשפט", מדוע בעיר שושן נאמר רק 'צהלה ושמחה', ואילו בשאר המדינות בכל מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע נאמר 'שמחה וששון'.

ביאר, די ששון נרדפים למילה 'שמחה': שמחה, ששון, חדוה, צהלה, עלז, עלץ, גילה. ופירושים:

'שמחה' - היא שמחת הלב והנאת הנפש השכל.

'ששון' - הוא משוש האברים, כמ"ש (תהלים קיט, קסב): "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב".

'חדוה' - הוא לשון שמחה ביחיד.

'עלז' - נאמר על שמחה רבה כ"כ עד שמחמת השמחה אין מקום בלב להחזיקו עד שנחלש וכמעט פורחת רוחו ממנו.

'עלץ' - הוא מלשון דוחק, שהשמחה תקועה בליבו עד שלא תזוז ממנו.

'גילה' - היא שמחה מגולה כ"כ עד שהכל רואים אותה, כגון שמחה בריקודים ומחולות.

לכן בעיר שושן שהיתה עיר הבירה מקום מושב המלך והשרים, לא היו יכולים לעשות שמחה בריקודים ומחולות לעיני המלך והשרים כדי שלא יגרמו קנאה, לכך לא היה ניכר בהם צהלת הפנים ושמחת הלב, ומשום כך נאמר רק 'צהלה ושמחה'.

אולם בשאר המדינות שלא היה מקום מושבם של המלך והשרים שפיר היו יכולים לשמוח בריקודים ומחולות, ולכך נאמר בהם 'שמחה וששון'.

ועשה אתו יום משתה ושמחה

ועשה אתו יום משתה ושמחה

רבי ישראל סלנטר חידש, דמה ש"חייב אדם לבסוּמי בפּוֹרֵיָא עַד דְּלֵא יִדְעַ" וכו', אין הכוונה שחייב להשתכר ואינו יוצא ידי חובה אם לא נעשה שיכור מהיין, אלא עיקר המצוה היא רק לשתות יין ולהתבסס, והוא מחוייב עוד לחזור ולשתות ונמשכת חיוב מצוה זו של משתה ושמחה כל יום הפורים, ואינו נפטר

פּוֹרִים

ממנה עד שישתכר 'ולא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', שאז הוא נפטר ממצוה זו כדין שיכור ושוטה שפטור מן המצוה, ונמצא שהשיעור של 'עד דלא ידע' אינו שיעור בקיום המצוה, אלא הוא שיעור לענין לפטור מחיוב המצוה.

הוסיף רבי אריה פומרנצ'יק לבאר עפ"ז, מש"כ הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה הט"ו): "כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות". מבואר שלענין אכילת בשר כתב: 'שיאכל בשר', ואילו לענין שתיית יין כתב: 'ושותה יין', ולא כתב 'וישתה יין', והיינו משום שהמצוה של יין היא מצוה שנמשכת כל היום, ולזה דקדק הרמב"ם לכתוב 'ושותה יין' בלשון הוה, ואינו נפטר עד שישתכר וירדם בשכרות.

אך ברש"י (מגילה ז, ב) מפורש שהמצוה היא להשתכר ביין, וכ"כ הטור.

על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור.

כאן כתיב 'פורים' מלא עם ו' ועוד פעם כתיב (שם ט, כח) "וימי הפורים" 'פורים' מלא, ושלש פעמים כתיב (שם ט, כט-לא-לב) "אגרת הפורים", "את ימי הפורים", "דברי הפורים" - 'פרים' חסר ו'.

ביאר רבי שלמה הכהן מוילנא, דזהו שאמרו (מגילה ב, א): "מגילה נקראת בי"א, בי"ב, בי"ג, בי"ד, ובט"ו". י"ד וט"ו - הם פורים מלאים, לקריאת המגילה למשתה ושמחה ולמשלוח המנות, והשלשה האחרים (י"א, י"ב, י"ג) של בני הכפרים הם לקריאת המגילה בלבד, כי השמחה נוהגת רק בזמנה, ולכן נכתבו חסרים ו'. (חשק שלמה מגילה שם)

פירוש נוסף, ביאר הגר"ח קניבסקי שליט"א, במש"כ בכל המקומות 'פרים' חסר ו', חוץ משני מקומות שכתוב מלא, דהפסוק: "על כן קראו לימים האלה פורים" קאי על הפורים שבימי מרדכי ואסתר שאז היתה שמחת פורים מושלמת, שניצלו ממות לחיים וגם קיבלו את התורה מרצון, אבל שאר הפורים שקאי לדורות שאין השמחה מושלמת, כמ"ש (בקינות): "איך אעלוץ בפור", וגם בבית שני היו כל הזמן תחת שעבודים ומלחמות, כתוב 'פרים' חסר ו', ומה שכתוב "וימי הפורים האלה לא יעברו" מלא עם ו', משום דקאי על לעתיד לבא, כמ"ש בירושלמי (פ"ק דמגילה) דילפינן מזה שפורים לא יבטל בימות המשיח, ואז יהיה שמחת פורים בשלימות.

וישם המלך אחשורוש מס על הארץ ואיי הים

תמוה, מה שייך סיפור זה שאחשורוש שם מסים על ארצותיו לנס של פורים כדי לכתבו במגילה.

ותירץ הגרי"ז סולובייציק מבריסק, דהנה אחרי כל הפרשה של תליית המן ובניו שהיו משרי המלכות, וההרג שעשו היהודים באויביהם, הרי מטבע הדברים היתה צריכה להיות מרידה עצומה מכל יושבי הארצות במלך, וגם שהגויים יקחו נקם ביהודים על כך.

אך למעשה בדרך נס היה ההיפך, כי מלכותו של אחשורוש עוד נתחזקה יותר, והיה עוד בכוחו להטיל מסים נוספים על מדינותיו, ודבר זה היה חלק מן הנס עצמו של פורים, ומובן מדוע הדבר מסופר במגילה.

כל התורה על 'אוזן אחת'

פורים עוד לא בפתח - ובאוויר כבר נישא הריח, הריח הנפלא של "אוזן המן". לוקחים בצק, עושים בו שלוש פינות, ממלאים בתוכו ריבה מתוקה, בוזקים אבקת סוכר מלמעלה.

פורים

לכל משלוח מנות - דוחפים כמה מהאוזניים הללו. גם את השולחן אנו מפארים בכמה מאוזניו של המן. אכן, "האוזניים" הללו תופסות מקום נכבד ביום הפורים.

זה נשמע נפלא, זה מריח טוב, אבל! אנחנו יודעים שאין מנהג "סתם". לכל מנהג ישראל - יש שורש וסיבה תורנית. וכיוון שכך, יש לנו "שש קושיות" על אוזניו של המן:

1) מדוע לאוזן המן יש "שלוש פינות" (חשבתם על זה פעם.?)

2) באוזני המן אנו ממלאים דברים "מתוקים". אך מי שלא מעודכן, המן מירר את חיי אבותינו, ומהראוי היה שבאוזניו נמלא פלפל חריף או משהוא דומה - ולא ריבה! ומה ההיגיון לעשות את אוזנו טעימה ומתוקה?

3) רוצים להזכר בהמן? אין בעיה! אך מדוע עושים "אוזני" המן? למה לא מסתפקים "באוזן אחת"?

4) בגמרא (גיטין נז:) מובא, שמבני בניו של המן לימדו תורה בבני ברק. והשאלה נשאלת: כיצד יתכן שמבית כמו של "המן הרשע" - יצמחו צאצאים שיקבלו פטור מהצבא בגין "תורתו אומנותו"? במילים אחרות: כיצד יתכן שמעץ "קוץ" כמו המן - צמחו "וורדים ריחניות"? הרי פרי זה מנוגד לתכונות העץ! מה סוד העניין?

5) למה נבחרה אוזנו של המן לעוגיית הפורים, מדוע לא נבחר אביזר אחר מגופו של המן, רכיב יותר אסתטי והיגייני?

6) לפני פורים אנו קוראים "פרשת זכור", המסתיימת במילים: "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים - לא תשכח!" והנה, בהגיע יום הפורים, לא רק שאנו לא מוחים את המן, אנחנו עוד עושים לו אנדרטה (בדמות אוזן)! ומה שהכי מצחיק - זה שיש לזה "הכשר". היתכן?! האומנם?! הרי האנדרטה הזו מתנגשת עם הצינוי "תמחה את זכר עמלק"!

עד כאן היינו "בעולם הקושיות". כעת בעזרת ה' - נמריא "לעולם התירוצים".

1) הפסוק אומר (שמות י"ז ט"ז): כִּי יָדַעַל כֶּסֶף מִלְחָמָה לָהּ בְעַמְלֵק מְדַרְדֵּר. בפסוק נאמר כֶּסֶף - ולא כסא, וכן נאמר יָהּ - ולא י-ה-ו-ה. דורש על זה המדרש (ילקוט שמעוני רמ"ז תרמ"ג) בזה הלשון: אין השם שלם ואין הכסא שלם - עד שיאבד זרעו של עמלק מהעולם.

מאז מלחמת עמלק, כסא הכבוד עומד על שלושה רגליים ולא על ארבעה.

זו הסיבה לכך שאנו עושים לאוזן המן שלוש פינות. אנו רומזים לו שאנחנו יודעים שבגלל "עמלק" כסא הכבוד עומד רק על שלושה רגליים - ואנו זוכרים לו את זה לדורות - ומצפים לנקמת ה' במהרה.

תירוץ נוסף: שמעתי - אך לא ראיתי, שבספרים מובא שבאמת כך הייתה נראית צורת אוזנו של המן. פירמידה עם שלוש פינות.

תירוץ נוסף (על דרך הרמז): "המן" זה סמל הטומאה. "המן" מסמל את תרבות הרחוב, את ההתנזרות, את המרידה בבורא עולם. כמובן שעם ישראל קדושים וטהורים - ומואסים בהמן ותרבותו. אלא שלפעמים יצר

פורים

הרע מנסה לצוד את האדם. הוא מצייר לו את המן בצורה חיובית ומועילה, הוא מזכיר לו "את האוזן המתוקה והטעימה" שיש לנו בזכותו, את העולם המשוכלל שהמן פיתח לנו, ויש חשש שהאדם יתבלבל ויסחף לצד השני.

בכדי להנצל מכך, עושים לאוזן המן צורה של "שלוש פינות" - שזה סימן של "זהירות", של "היָּכָר והיבדלות". (כמו שמובא בחז"ל לגבי "מאפה חלב" שיש לעשותו בסימן משולש, בכדי שיזהרו בו ולא לא יבואו לאוכלו עם בשר).

אכן אוזן המן המשולשת היא "תמרור אזהרה". בן אדם בן אדם! אל תסתנוור ממתיקות העוגיה, מהמתיקות שבתרבות הרחוב. זכור שעל המן ותרבותו נצטוונו במצוות "מחה תמחה".

2) מצד שני אנו ממלאים באוזן הזו "ריבה מתוקה" - ולא "פלפל חריף". מדוע? מפני שלמרות רשעתו הכבירה ודמותו המאוסה של המן, סוף סוף הוא גרם לנו לקצת מתיקות, בזכותו קיבלנו בכל שנה ארבע מצוות מתוקות ונפלאות: א. משלוח מנות, ב. מתנות לאביונים, ג. מקרא מגילה, ד. סעודת פורים, ואנחנו היהודים זוכרים לו את זה לטובה, וממלאים באוזנו ריבה מתוקה - מידה כנגד מידה. כמו שהוא הכניס לנו קצת מתיקות בחיים, כך אנו ממתקים את אוזנו.

3) הבעיה של המן (חוץ מהשכל וכו'), הבעיה המרכזית שלו הייתה שהוא השתמש בשתי האוזניים! מה שנכנס באחת - יצא מהאוזן השניה! הרי עם ישראל עשה שלושה ימים צום בכי ומספד, שופרות, עצרות תשובה והתעוררות, ואת "הקול האדיר" הזה המן שמע! אלא שזה נכנס באוזן ימין - יצא מאוזן שמאל - במקום שיעלה לשכל (כנראה שלא היה לו דבר כזה).

אך אם המן היה יודע להפריד בין אוזניו, אם הוא היה מנתב כל אוזן "לשכל" - ולא לאוזן השניה, כאשר הוא היה שומע את צעקות ותחנוני עם ישראל, הוא היה נמס מיד ומשתנה.

מתברר שהבעיה המרכזית של המן זה "שתי האוזניים"! לכן אנו עושים "אוזני" המן ולא מסתפקים באוזן "אחת".

תירוץ נוסף: "דין" בגימטריה זה 64. "אוזן" בגימטריה זה גם 64. לכן אנו עושים "אוזני" המן. דין + דין. כדי לפרסם ולהודיע, שמה שה' טיפל בהמן והעניש אותו, זה עוד לא סוף העניין. זה רק "דין" אחד, (כנגד "אוזן אחת"). אך עדיין מחכה להמן "דין" נוסף, (כנגד "האוזן השניה"), וזה יהיה לעתיד לבוא שה' ינקום את נקמתו ממנו ומכל זרעו וימחה אותם מהעולם.

4) מבואר בחז"ל, שהמן הבין שקומץ המנחה שלמדו הילדים, הפיל את העשרת אלפים כיכר כסף שקיבל מאחשוורוש. המן, כמה שהיה "המן", אבל הוא עשה את החשבון הזה - והאמין בו (כמבואר בחז"ל). הוא מלמל את זה בבית ופרסם זאת ברבים. הוא האמין בזה ולא התבייש להודות בכך.

שמעו בניו את המלים הללו שיצאו מפנימיות הלב, זה חילחל בהם ועשה רושם, עד שמבני בניו כבר הרהרו תשובה - ולמדו תורה בבני ברק.

מכאן אנו למדים: משפט שיוצא מפיו של אבא בזמן אמת, בעת של צער, אם הוא יוצא "מעומק הלב", אפילו אם לאבא קוראים "המן" - זה מחלחל בילד ועושה בו רושם, ובעתיד גם מצמיח פירות.

פורים

תירוץ נוסף: כמו שבדור המבול הקלקול היה נורא, עד כדי כך שמי שזרע אבוקדו היה גודל לו מהאדמה חצילים, אותו דבר המן! הוא קלקל כל כך, עד כדי כך שהוא זרע "רשעים" ובפועל גדלו "צדיקים".

5) כמו שעשיו הרשע זכה שראשו נקבר במערת המכפלה, בגלל שראשו היה "תורני", הוא ידע להחשיב את מצוות כיבוד אב ואם (כמובא בחז"ל), כך גם המן! למרות היותו רשע מרושע, בגלל שהוא גרם בעקיפין לילדים שלו "לשמע" ולהיוודע לחשבון הנ"ל, הוא זכה שאזנו תיבחר לעוגייה בפורים.

תירוץ נוסף: היכן סיים המן את חייו? על העץ. "עץ" בגימטריה 160. "אוזן המן" בגימטריה (עם הכולל) - זה גם 160. לכן נבחרה "אוזן המן" לאנדרטה המסותית - ולא פריט אחר מגופו. כי היא מרמזת על סופו ומזכירה לנו להודות לה' על שהפר את עצתו של אותו רשע, והובילו בצורה מופלאה מארמון המלוכה, מהמשנה למלך, עד "לעץ" - לחבל התליה!!!

6) לפי דיני התורה, יש מצב שאדם נמכר "לעבד עברי", ואכמ"ל (שמות כ"א ב'), אלא שעבד עברי יוצא בסוף שנה שישית - ואינו עבד עולם! אך אם העבד ממאן לצאת, טוב לו אצל אדונו, התורה מצווה לרצוע את אוזנו.

ומדוע דווקא את האוזן? מבאר רש"י על המקום: אוזן זו ששמעה בהר סיני את הציווי "כי לי בני ישראל עבדים"... והלכה וקנתה אדון לעצמה - תירצע! אם האוזן לא יודעת להפנים את מה ששומעת, מגיע לה עונש!

וכמובן, אף אחד לא מעלה על דעתו שטקס רציעת האוזן היא "אות כבוד ושבח לעבד". ברור לכולם שזה טקס משפיל - ואוי לו למי שהגיע למדגרה הזו. כעת מובן העניין. האנדרטה שעושים להמן, זה טקס השפלה! זו לא אות הזדהות, אלא סלידה והזדעזעות ממנו וממעשיו. אנו מרדדים אותה במערוך, עושים לה צורה מוזרה וליצנית, שורפים אותה בתנור, ובסוף - מכלים אותה בשיניים. זה בהחלט נקרא "מחיית עמלק" - לפי כל הפוסקים והפסוקים.

ממתק לסייום:

בהתחלה, המן עשה כל מה שעלה על רוחו. אפילו המלך לא הגביל אותו. הוא קיבל את "טבעת המלך" וחתם בה כל מה שרצה. אכן המן היה בבחינת "המלך".

מה היה חסר להמן? רק דבר אחד! הציק לו שיש "אחד" שלא מתכופף אליו. וראה זה פלא! כאשר המן ניסה לכופף את "האחד" הזה אליו, לא רק שהוא לא הצליח, אלא שהוא איבד גם את מה שהיה לו - ולא נשאר ממנו כלום.

בהתחלה הוא היה "המלך". עכשיו הוא נהיה "כלום"!!!

וכל זה מרומז בשמו של המן. "המן" בגימטריה 95. "המלך" בגימטריה זה גם 95. אכן כך היה בהתחלה.

אך כאשר "המלך" הזה רצה לכבוש עוד "אחד", את מרדכי, לא נשאר ממנו כלום. כי המן + ועוד 1, שווה 96. וגם "כלום" בגימטריה זה 96.

מאה עשרים ושבע מדינות 127 - שבתות

מאה ושמונים יום ארך משתה אחשורוש - כחצי שנה. לאחר תקופה זו עשה משתה לאוהביו עוד שבעה

פורים

ימים. את המשתה עשה בשנת שלוש למלכו.

בתחילת המגילה מסופר כי אחשורוש מלך על 127 מדינות. עוד מסופר כי את המשתה עשה בשנת שלוש למלכו. ולכאורה מה משמעותם של זמן אריכת המשתה, מתי עשה אותו ועל כמה מדינות מלך? כידוע, ושתי היתה זאת שעשתה הכל לעכב גאולתם של ישראל, וכך טענה כלפי כורש: "בית שאבותי החריבו, אתה תבנה,"? היא ידעה כי אם ישראל משמרים שתי שבתות, מיד נגאלים ומסיבה זו היתה מפשיטה את בנות ישראל ומעבידה אותן ערומות בשבת, היתה זו כפיות טובה שהרי הקדוש ברוך הוא המליך אותה על 127 מדינות והיא עשתה הכל למען יחללו את השבת, ומובא במדרש שדאגה שיתחללו על ידה 127 שבתות, כדלהלן: כשהתחילה שנת מלכותו השלישית של אחשורוש החל במשתה היין. במשך שנתיים חלפו 708 ימים שבהם 101 שבועות 101 - שבתות, ונותר יום אחד. משתה היין נמשך 180 יום 25 - שבתות וחמשה ימים, סך הכל מתחילת מלכותה של ושתי עברו 126 שבתות וששה ימים. השבת החסרה היתה יומו האחרון של המשתה השני שארך שבעה ימים. ביום השביעי, כטוב לב המלך ביין, היה זה יום שבת וושתי נצטוותה לבוא לפני המלך, הוא היום שהגיעו מספר השבתות ל 127 - שגרמה לחילולן. בשבת זו נתמלאה סאתה והוצאה להורג בשבת, מידה כנגד מידה על שגרמה לחילולי שבת וגם נהרגה ערומה, ולכן נאמר בתחילת הפרק השני: "אחר הדברים האלה, כשוך חמת המלך אחשורוש, זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה" - מידה כנגד מידה, ומובן מדוע מצויין במגילה 127 מדינות וכי ה משתה ארך 180 יום והחל משנת שלוש למלכו.

מאורעות המגילה נמשכו כתשע שנים ושזורים הם זה בזה, משלימים זה את זה ומאירים זה את זה, ולכן מברך הקורא את המגילה ברכת "הרב את ריבנו" רק לאחר שגלל את המגילה מסופה לראשה ועל הציבור לשתוק ולהמתין לבעל הקורא, כי רק לאחר שגמרנו את קריאתה אנו מבינים כי כולה מקשה אחת ורק אז יכולים אנו לברך "הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם, הקל המושיע".

בגד תכלת

בגזירת אחשורוש הוצרך המן לקחת את מרדכי 'לסבב הופעות' ברחבי שושן, כשמרדכי לבוש בלבוש מלכות וכתר לראשו והמן צועק לפניו בקול גדול: "ככה ייעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו". כשהתלבש מרדכי בבגדי המלכות ניסה המן לחשוב איך להפחית את הבושה שתיגרם לו.

בראשו עלה רעיון מבריק והוא פנה למרדכי: "אני אלבש את הכובע וחליפת הרבנים שעליך, אשמש כ'קולב נייד' שלך". מרדכי הסכים לכך, מלבד בגד אחד. את הציצית, כמובן, לא הסכים מרדכי לתת להמן ללבוש ולבשה בעצמו.

כשעברו השניים מתחת ביתו של המן, ראתה אותם בתו ממעוף הציפור וחשבה: אם זה שסוחר את הסוס לבוש בגדי יהודים, הווה אומר שמרדכי הוא זה שסוחר את אבא-המן ועושה לו כבוד גדול. ממחשבה למעשה נטלה את סיר השופכין של כל בני הבית והריקה אותו על ראשו של המן...

גם ברחוב היהודים היו כאלו שדימו בנפשם שמרדכי הוא זה שסוחר את המן ופניהם מלאו בושה. אך לאחר כמה דקות היה מי ששם לב שמבגדי המלכות מתנופפת לה ברוח היום טלית קטן מהודרת, בעוד שמהחליפה הרבנית אין שום סימן לציצית... על זה נאמר בברכות המגילה: "שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי". רק משנראתה הציצית הבינו מי הוא הרוכב ומי המושפל.

פורים

אורה - זו תורה

כתב רבינו צדוק מלובלין בספר פרי צדיק (ענין פורים 197 ש"מצות משתה והשמחה של פורים הוא לתקן הקלקול של העצלות בעסק התורה". ולכן כשרצה רבי אלעזר (במסכת מגילה דף יא.) לפתוח דרשה בענין הפורים פתח בפסוק "בעצלתיים ימך המקרה" (קהלת י, יח), ודרש: "בשביל עצלות שהיה לישראל שלא עסקו בתורה, נעשה שונאו של הקב"ה מך". עכ"ד. וא"כ, יש לקבל על עצמינו ענין "תורה", לשקוד בה ככל האפשר, ולהרחיב הידיעה בכל מכמניה, איש איש כפי דרגתו. וכבר כתב בפרי צדיק (שם 186) על הפסוק "להיות עושים את יום" וגו' ש"בכל שנה ושנה מתעורר ענין ליהודים היתה אורה - זו תורה".

בספר קדושת לוי לרבינו לוי יצחק מברדיצ'וב (דף קטז) כתב שבשעת קריאת המגילה "יקבל על עצמו עול תורה". ואלו תוכן דברי קדשו: ומעתה "יתלהב" לב האדם בקראו המגילה. ויכוין בקראו ובשמוע המגילה: ש"מעתה מקבל עול תורתו ומצותיו" כמאמר חז"ל (שבת פח.). קיימו מה שקבלו כבר. לכן יכין את עצמו: "מה שחלף ועבר אָ ין, ומעתה הוא מקבל עליו עול תורתו ומצותיו ישתבח שמו". לכן אמרו בזוה"ק (תיקון כא דנ"ז): יום כפורים שהוא כמו פורים, כלומר שהארת יום כפור הוא כפורים, עבור (מחמת) שביום כפור מה שחלף ועבר אין, מעתה הוא מטוהר וחושבנא (טבא) מכאן והלאה, כמו שאמרו במדרש "ולקחתם לכם ביום הראשון" - ראשון לחשבון עוונות. כי עיקר הארות יום הכפורים לקנות לב חדש לעבוד אותו וכו'. וכן בפורים מה שחלף אין, ומעתה מקבלין עלינו "עול תורה ומצוות". עכ"ל

בהראתו את עשר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו ימים רבים שמונים ומאת יום

הגאון מוילנא מבאר שבמהלך המשתה שארך מאה ושמונים יום הציג אחשורוש לראוה את כל אוצרותיו. בכל יום מימי המשתה הוא הציג ששה אוצרות, כפי שאומר הכתוב: "עשר, כבוד, מלכותו, יקר, תפארת, גדולתו", ומאחר והיו לו אלף ושמונים אוצרות נמשך הדבר מאה ושמונים יום. ולאחר שסיים להציג לעיני הכל את שכיות חמדתו, הוא ערך משתה נוסף במשך שבעה ימים בחצר גנת ביתן המלך.

רבי חיים קניבסקי שליט"א מסביר שבמהלך מאה ושמונים ימי המשתה בקש המלך לשמח את האנשים באמצעות הצגת אוצרות שונים בכל יום, וכאשר הסתימו האוצרות, ערך משתה נוסף שבו הכין להם כלי זהב חד פעמים ומטות עשויות זהב. אך לאחר ששה ימים הסתימו אף חדושים אלו, וכדי לרצות את האנשים שחפשו משהו חדש שיסב להם ענג ושמחה, עלה בדעתו להביא את ושתי ולהציגה לפניהם, כדי להראות להם מראה שעדין לא חזו בו, בתקוה שהוא ישמח אותם ויספק להם את העונג הדרוש להם...

מראהו של המשתה בן שבוע הימים מתאר בפרוטרוט במגלה (להלן ו-ח): "חור כרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ וארגמן על גלילי כסף ועמודי שש, מטות זהב וכסף על רצפת בהט ושש ודר וסחרת... והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים ויין מלכות רב... והשתיה כדת אין אנס...", ולמקרא הדברים נשאלת השאלה מדוע האריכה המגלה בתאור המשתה? האם הוא שייך בדרך כלשהי לנס הצלתם של ישראל מידי המן הרשע? כיצד הוא נוגע לנו? הלא, לכאורה, די היה בספור סרובה של המלכה ושתי לבוא לפני המלך שגרם להריגתה וללקיחתה של אסתר תחתיה.

אלא, באור הענין לדברי הגאון מוילנא הוא על פי הנאמר במשנה (אבות ד, יז): "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", קורת רוח היא מלשון ריח, ופרוש הדברים הוא שלהריח את ריח העולם הבא במשך שעה אחת, טוב הוא מכל חיי העולם הזה! ועלינו לדעת כי חיי העולם הזה אינם מסתכמים בארוחת בוקר טובה... אלא, המגלה מאריכה ומתארת את העולם הזה: מטות זהב וכסף ואף

פורים

רצפת יהלומים... ולמרות זאת, כל תמצית ההנאות בעולם הזה, אינה שוה לשעה של קורת רוח בעולם הבא!

אולם, עדין קשה - מדוע נוגע הענין כלו לנס שהתרחש עם כלל עם ישראל? רבי ראובן קרלנשטיין שליט"א מבאר שהתשובה לכך היא, שבעקבות הנס יצאנו מאפלה לאורה, וממות לחיים. אך חיים אינם חיי העולם הזה, אלא אך ורק מה שצוברים לעולם הבא! אוצרות הנצח שאנו אוגרים בעמל ובעבודה יומיומית הם אלו שיעמדו לזכותנו בעולם הבא.

פורים דפרזים ופורים דמוקפים והיכן לא תתגודדו

מה ראו אנשי כנסת הגדולה לחלוק את מצוות פורים לימים חלוקים, ולקבוע יום מיוחד לפרזים ויום מיוחד למוקפים? מה שאין כן בשאר המצוות שהרי התורה אמרה תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם? וכל תיקון דרבנן כעין דאורייתא הוא? הרמב"ן עונה שבשנת הנס בלבד כל היהודים חגגו את יום יד באדר ורק בשושן חגגו את יום טו--יום אשר נחו בו (אסתר ט, יז-יח). שמכיוון שהנס היותר גדול היו בפרוזים (שלא יכלו להגן על עצמם מפני שונאיהם כי לא היו להם חומות). ולכן בשנים הבאות עמדו רק הפרוזים מעצמם ונהגו את יום יד כיום משתה ושימחה ויום טוב (אסתר ט, יט) בפסוק לא מוזכר בכלל יום טו באדר. ואילו המוקפים לא חגגו כלל. ואחר זמן שהאיר הקב"ה את עיניהם ומצאו סמך מהתורה, עמד מרדכי ובית דינו וראו את המנהג של הפרוזים שראוי לעשות זכר לנס לדורות ואז קבעו את יום יד לפרוזים (שהם קדמו למצווה) ואת יום טו למוקפים (כשושן שרק אז יהודי שושן נחו מאויביהם) ואז שלחו ספרים אל כל היהודים לקיים את ימי הפורים (אסתר ט, כא). וזה מפורש בפסוק כג "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות ואת אשר כתב עליהם מרדכי". הר"ן שואל יותר מזה כיצד מתירין לבני הכפרים להקדים ליום הכניסה והרי יש איסור שלא תתגודדו? לפי רבא אין שאלה מפני שאיסור שלא תתגודדו זה רק בבית דין אחד שחצי ממנו מורין כבית שמאי וחצי ממנו מורין כבית הלל. ולכן לא קשה לפיו מכיוון שפורים דומה לשני בתי דינים בעיר אחת (שהרי אנשי הכפרים ואנשי העיר כל אחד כבית דין לעצמו). אבל קשה לאביי שאמר שגם בשתי בתי דין בעיר אחת יש לא תתגודדו? והיאך אנו מתירים לבני הכפרים לקרוא ב-יא או יב או יג כאשר הם נמצאים בעיר שקוראת ביד? יש לומר שהם נחשבים כשתי ב"ד בשתי עיירות מכיוון שבני הכפר הם לעצמם (מכיוון שדעתם לחזור לכפר ביד) ובני העיר לעצמם. ולכן שרי לכולי עלמא.

להיות כל איש שרר בביתו ומדבר כלשון עמו (א,כב)

המלך מחוקק חוק למנוע מקרים מצערים שכאלה, בהם המלך קורא לאשתו והיא מסרבת לבוא. החוק אומר ש"כל איש שרר בביתו". אך לחוק היה חלק נוסף: "ומדבר כלשון עמו". כיצד חוק זה מתקשר לארועי המגלה?

מסביר ה"אלישיך" הקדוש: אם מלך היה שולח שליחים לקרוא לאשתו והיא היתה מכנה אותו בכנוי גנאי, אין ספק שלא היו השליחים מעבירים את המסר. אך מעשה ושתי ארע עוד בטרם נחקק החוק הקובע שיש "לדבר בלשון עמו" של הבעל, וכל אשה דברה בשפת-האם שלה. ושתי היתה כשדית והשליחים היו פרסיים. ממילא, כששליחי המלך הביאו את דבר המלך: "המלך קורא לך", ענתה להם ושתי בכשדית - שפה שהשליחים לא הבינו, ולכן העבירו את דבריה כצורתם. כשחזרו למלך ואמרו את תשובתה, שמעו המלך והשרים והבינו והבושה היתה גדולה... לכן חוקק המלך חוק חדש - "להיות כל איש שרר בביתו ומדבר כלשון עמו", ולא יהיו עוד מקרים שאשה תדבר בשפה זרה!

אין אסתר מגדת (ב,כ)

מדוע נמנעה אסתר לגלות את מולדתה לאחשורוש אף לאחר שהומלכה? ומדוע ציוה אותה מרדכי על כך?

פורים

אומר ה"בנין אריאל": מרדכי חשש שמא אחשורוש ישוב ויעשה משתה, וכדרכו, באמצע משתה היין, יעלה בלבו הרעיון להציג את אשתו לראווה בפני הנוכחים, ויצוה על אשתו הנוכחית - אסתר - לבוא בכתר מלכות, כפי שעשה לאשתו הקודמת - ושתי. והלא כיצד עלה בלבו הרעיון להביא את ושתי? אומרת הגמרא (מגלה יב, ב), כי בשעה שעובדי כוכבים אוכלים ושותים אין מתחילין אלא בדברי תפילות, וכן בסעודתו של אותו רשע: "הללו אומרים: מדיות נאות, והללו אומרים: פרסיות נאות. אמר להם אחשורוש: כלי שאני משתמש בו - אינו לא מדי ולא פרסי, אלא כשדי! רצונכם לראותה? אמרו לו: אין [=כן]!".

כדי למנוע מאחשורוש לשוב ולעשות לאסתר את אשר עשה לושתי, צוה עליה מרדכי שלא תגיד את עמה ואת מולדתה. בכך סר החשש מלב מרדכי, כי מאחר שלא גלתה את מולדתה, ולכל אחד ואחד נראתה לו כאומתו (שם יג, א), לא יכול היה אחשורוש להתפאר במולדתה על פני שאר הנשים.

ותלקח אסתר אל בית המלך אל יד הגי שמר הנשים (ב,כב)

אומר ה"חתם סופר": באחרית ימיו צריך כל אדם לבחון את כל המאורעות שקרוהו בימי חייו, ולספר לבניו על גודל השגחתו של הבורא יתברך.

מדוע יעשה זאת רק באחרית ימיו?

משום שברבים מן המקרים אין בעל הנס מכיר בנסו בעת ההתרחשות, ורק במבט למפרע, הוא יכול להכיר בכך שנעשו עמו נסים רבים, שאינם נופלים מהנסים הגלויים והמפורסמים.

דוגמא לכך יש במעשה המגילה: בעת הריגת ושתי, איש לא הבין מה הסיבה שהקדוש ברוך הוא גרם לכך, ואפילו לאחר שלוש שנים, כשאסתר נלקחה לבית המלך, אף אדם לא סבר כי יש למאורע זה משמעות מרחיקת לכת.

ושוב, לאחר זמן מה "קצף בגתן ותרש", ואסתר ספרה זאת למלך בשם מרדכי, וברור שבאותה שעה לא יכול היה בן אנוש להשיג כי יש קשר בין הארועים השונים.

רק לאחר מכן - כשהמלך גדל את המן, והלה גזר מה שגזר, והתבטלה הגזרה על ידי אסתר המלכה, אזי המתבונן על סדר המאורעות למפרע יכול להכיר בכך שהריגת ושתי, ולקיחת אסתר לבית המלך, ומעשה בגתן ותרש - כולם היו למעשה הכנה למה שעתידי לקרות.

על כך כתב בספר "פרשת דרכים" לפרש את הפסוק "לעשה נפלאות גדלות לבדו" (תהלים קלו, ד), שהקדוש ברוך הוא עושה נפלאות גדולות "לבדו" - הינו שהאדם כלל אינו מכיר באותן "נפלאות גדולות", ורק הקדוש ברוך הוא "לבדו" יודע אודותן.

מכל מקום, מצווה על כל אדם באחרית ימיו לבחון כל אשר עשה הבורא עמו מראשית צמיחתו ועד לאחריתו, ובמבט לאחור יבין כי אך טוב וחסד רדפוהו כל ימי חייו, וכי כל מאורעות החיים שבזמנם נראו ללא קשר ביניהם, חברו יחדו כדי לקיימו ולהחיותו ולהגיעו לזמן הזה.

ולאחר שזכה להכיר בנסיו, יספרם לבניו אחריו, כדי שגם הם ילמדו לבחון ולהכיר בנסים הגדולים שהקדוש ברוך הוא יעשה עמהם (על פי "דעת החתם סופר").

פורים

הרב את ריבנו (ברכות, המגילה)

בתפילת על הניסים של חנוכה נאמר 'רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם', בגוף שלישי.

יש לעיין מדוע בברכה הנאמרת אחר קריאת המגילה אומרים בגוף ראשון 'הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו'?

מתרץ בעל שלמי מועד:

בחנוכה היתה מלחמה על רוחניות בדרגה גבוהה שאיננו שייכים אליה, לכן אומרים 'רבת את ריבם' אבל אנו לא שייכים לדרגה זו. מה שאין כן בפורים היתה הצלת הגוף, ובזה גם אנו שייכים, לכן אומרים 'הרב את ריבנו'.

והבה"ח ישראל יצחק לובין נ"י מתרץ, שבפורים קוראים קודם לכן את המגילה ואנו מרגישים שייכים לסיפור ושותפים לו, לכן אומרים 'הרב את ריבנו' אבל בחנוכה אין קריאת מגילה ואיננו מרגישים כל כך שייכים לדבר, לכן אומרים 'רבת את ריבם'.

"ויאמר המן... ישנו עם אחד מפוזר ומפרד בין העמים... ולמלך אין שוה להניחם (ג,ח)

פירשו חז"ל (מגילה יג:): שהמן אמר למלך שעם ישראל, מפקו לי לכוליה שתא בשה"י ופה"י, ופירש רש"י: שה"י שבת היום. פה"י פסח היום. דהיינו שאינם חפצים לעבוד בטענה שאצלם חג.

ותמוה הרי לכל אומה ישנם ימי חג, ומדוע המן התלונן דווקא על ישראל, ונ"ל דמדרך העולם שבני אדם אינם חוששים לקיים את דתי המלך, כאשר הם מתיישנים, ואעפ"י שבתחילה מקבלים עליהם את מצוות המלך, דווקא בזמן שהיא חדשה, מ"מ אח"כ כשמתיישנת שוב אינם מחשיבים.

והתקנה לזה שהמלך יצווה מחדש את דתו, ויקיימו זאת בשנים הקרובות. נמצא שלפחות כרגע המלך בכוחו לצוות על עמו. אולם המן טען שבאומה הישראלית אין המלך יכול לצוות שום דבר ואין לו כלל השפעה שכן בעיניהם בכל יום כאילו יצאו ממצרים וכדברי חז"ל שדרשו בפסוק "אשר אנוכי מצוך היום" שבכל יום יהיו בעיניך כאילו עמדו על הר סיני, ומצוות הבורא היא בעיניהם כחדשה, עד שמוסרים את נפשם עליה באהבה עזה לבוראם, וזהו שה"י היום שבועות היום שהוא יום מתן תורה, פה"י פסח היום יום יציאת מצרים, ועי"כ אינם מקבלים מרות מהמלך במדינה.

ויסר המלך את טבעתו ויתנה להמן בן המדתא צורר היהודים (ג,י)

לכאורה מדוע בפסוק זה נוסף לו תואר חדש "צורר היהודים" ולא קודם שמסופר שמינו אותו מעל כל השרים.

וקשה מדוע רק עכשיו המלך נתן טבעתו להמן, ולא קודם כאשר מינה אותו להיות סגנו, וכמנהג המלכים שמוסרים טבעתם לסגנם, כמו שמצינו שיוסף קיבל את טבעת המלך כשהתמנה לסגן מלך מצרים.

אלא דאחשורוש חשש שהיהודים ירצו לבנות את ביהמ"ק, וכאשר ישמעו שהמן קיבל את "הטבעת" יפתו אותו בממון רב שיתן להם אישור לבנות את המקדש.

פורים

ולכן לא נתן המלך את טבעתו בתחילה להמן. אולם אח"כ כאשר ראה המלך שהמן "צורר היהודים", א"כ אין חשש שיתן להם לבנות את ביהמ"ק. וזהו ויסר המלך את טבעתו דווקא כאשר ראה שהמן צורר היהודים ולא קודם.

הקדים שקליהם לשקליו, במגילת אסתר (ד,ז)

במגילת אסתר (ד ז) נאמר: "ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו ואת פרשת הכסף". ראשי תיבות קופה.

מעניין שסופי תיבות של אותן המילים "פרשת הכסף אשר וכו' " הן תפר.

בא הכתוב לרמוז לדברי ריש לקיש (מגילה יג ב) 'גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, והיינו דתנן בא' באדר משמיעין על השקלים'.

והרמז במילה 'קופה' ע"פ המבואר במסכת שקלים (פרק ג משנה ב) "בשלש קופות של שלש שלש סאין תורמין את הלשכה".

וזהו הרמז ש'קופה - תפר' קופת השקלים שהיו ישראל נותנים למחצית השקל תפר את עצת המן ופרשת הכסף שאמר לשקול על ישראל.

ומעניין שבתפלת על הניסים קבעו חכמינו את הנוסח 'הפרת' את עצתו, וכן בפיט "אשר הניא" אומרים 'ויפר' מחשבות ערומים. וכן דרשו חז"ל (אסתר רבה ז יג) את הפסוק עוצו עצה 'ותופר' על מחשבת המן.

לך כנוס את כל היהודים... וצומו עלי, ואל תאכלו ואל תשתו... (ד,טו)

נשאלת השאלה: אסתר משיבה למרדכי "וצומו עלי" אם כן מהו "ואל תאכלו ואל תשתו"... פשיטא, מי שצם אין לו לא אכילה ולא שתיה.

אלא: תחילה השיבתו "וצומו עלי שלשת ימים לילה ויום" (ולא אמרה "ואל תאכלו ואל תשתו").

אמרו חזל שלשה ימים אלה התחילו מ- יד בניסן שהוא חג המצות, שלח לה מרדכי את אומרת "וצומו עלי" טוב הדבר, אבל בתוך הימים האלה ישנו פסח ואת מבטלת מצוות אכילת כזית מצה דאורייתא, וארבע כוסות יין שתיקנו חכמים. נעשה הפסקה בצום.. ונתיר להם בליל זה לאכול כזית מצה ולשתות רביעית יין.

מיד השיבה לו "ואל תאכלו ואל תשתו" לא כזית מצה ולא רביעית יין, אמרה לו מרדכי, אתה דואג לפסח אחד ואני דואגת לפסחים הרבה... גזרתו של המן קשה מוטב יתבטלו מפסח אחד ואל יתבטלו מפסחים הרבה.

לא נעשה עמו דבר (ו,ג)

כשהמלך שאל "מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה", ענו לו משרתיו: "לא נעשה עמו דבר".

בפשטות מבינים, שכונתם היא לומר שעוד לא עשו עמו את המגיע לו.

אולם רבי מאיר שפירא מלובלין הוסיף ובאר את תשובתם באופן אחר: כידוע, סופרי המלך היו מבניו של המן, וכאשר שונאי ישראל אומרים על יהודי "לא נעשה עמו דבר", כונתם היא, שכבר גמלו עמו טובה - הכיצד?

פורים

הלא מרדכי יושב בשער המלך בהשקט ובבטחה - לא מציקים לו ולא מבזים אותו. אם כן, הוא כבר בא על שכרו בכך ש"לא נעשה עמו דבר" - ששונאיו "פטרו" אותו מלעבור את כל מסכת ההצקות וההשפלות שהיא מנת חלקם של כל אחיו היהודים.

אמר מעתה, כשהמלך שאל האם השיבו למרדכי טובה תחת טובה? ענו לו משרתיו, הושבה גם הושבה, והראיה - ש"לא נעשה עמו דבר".

"חייב אדם להתבשם בפורים עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" תלמוד בבלי, מגילה, (ז,ב)

איך אפשר להתבשם עד שלא יודעים להבדיל בין ארור המן לברוך מרדכי? באמצעות משקה משכר מיוחד שנקרא גימטריא. מנין? פשוט מאד: הביטוי ארור המן שווה בגימטריא בדיוק ברוך מרדכי! (502) מסתבר שלהתבשם עד דלא ידע פירושו לעשות גימטריאות. כשהופכים את שני הביטויים למספר באמת לא ניתן להבחין ביניהם.

לא רק פורים הוא חג גימטרי אלא גם הגימטריא היא חכמה פורימית: היא חושפת שכל המלים בעולם הן תחפושות של מספרים. תחת שרביט הקסם שלה מתגלים ביטויים שונים ולכאורה מנותקים למשל אור, רז, אין סוף ואדון עולם כמסכות מילוליות של אותו מספר. (207) העוסק בגימטריא רוקד בנשף מסכות מסחרר בו מספרים פושטים ולובשים מלמלות מלים, ומלים נחלקות ומתחברות כחישובים חשבוניים.

מה מלמדת אותנו זהות גימטרית בין מלים? בתור שלב ראשון היא מחוללת בנפש חווית הפלאה השתוממות נוכח גילוייה של קרבה מפתיעה בין רחוקים, כאילו מישהו קיפל פתאום את היקום והשיק את קצותיו. בשלב שני, עם שכוך הפליאה והתעשתות השכל, מספר לנו השיון הגימטרי דבר פשוט: בין המלים השקולות שוררת זיקה. מה פשר הזיקה? זאת עלינו לברר. מלים בנות ערך מספרי זהה יכולות להביע תוכן דומה, כמו למשל אהבה ואחד, (13) או להיות הפכים מוחלטים, כמו למשל משיח ונחש; (358) אכן, כלל הוא שבכל קבוצת מלים השוות לאותו מספר יהיה צמד הפכים). הגימטריא אינה מבארת את עצמה היא מעבר לטוב ולרע, מעבר לארור ולברוך. ממילא יוצא שהיא גם אינה מוכיחה או מפריכה דבר, רק מצביעה בשלוח על מעשה הסבכה המספרי המסתתר מאחורי המלים. הגימטריא היא עובדה, ועם עובדות כידוע לא מתווכחים, רק מנסים להבין.

כיצד מפרשים זהות גימטרית? פשרים מתאפשרים רק במסגרת עולם דימויים וסולם ערכים. חוויתנו כי האהבה מאחדת מבהירה לנו כי זהות האהבה והאחד היא של דמיון, זהות החושפת אחווה חבויה בין המלים; אמונתנו כי המשיח טוב והנחש רע מבהירה לנו שזהותם המספרית היא של הנגדה המשיח, הגואל האחרון, הוא תיקונו של הנחש, החוטא הראשון (לשון אחר: הנחש הוא 'משיח דקליפה' והמשיח 'נחש דקדושה'). ברגע שאנו מאמצים, ולו כתרגיל שכלי, את חוקי המשחק של הגימטריא התורנית (1) שהעברית היא "לשון קדש", (2) שיש לתרגמה למספרים דוקא על בסיס עשר, ו-(3) שהתרגום אינו יכול לעמוד בסתירה לשאר התורה (ובמקביל שומרים על אוירה פורימית שמחה שאינה מייחסת משקל תהומי לכל משוואה גימטרית) אזי נרפאת הגימטריא מאלמותה ומתחילה ללמד אותנו רבות.

לפעמים נדמה לאנשים כי "בגימטריא אפשר להראות הכל ולכן היא לא אומרת כלום", אבל זה לא נכון. לכל מספר יש כמות סופית של ביטויים בעברית השווים לו. כדי לעיין בגימטריא בשלמות יש לפרוש לפנינו כמה שיותר ביטויים השווים למספר מסוים, בראש ובראשונה מהמקורות, ואז להתבונן בהם. אפילו מלים שנראות לגמרי לא קשורות, כמו למשל חכם וזונה, (68) ושמתמשים בהן להגחכת השימוש בגימטריא, יכולות בהתבוננות ישרה להתגלות כקשורות מאד: בכך שהחכם "לומד מכל אדם" (אבות ד,

פורים

א), כלומר נותן לכולם להפרות אותו, הוא מהווה גרסא מתוקנת של הזונה (והיא גרסא מקולקלת שלו). באותו אופן ניתן למצוא קשר בין כל שתי מלים בנות ערך זהה.

בדרך זו מסתבר ש-502 לא שווה רק ארור המן וברוך מרדכי אלא גם אמונה פשוטה למשל המאפשרת לראות שהטוב והרע שניהם לטובה. 502 זה גם שכינה ביניהם וגם אני אוהב אותך המבטאים, אפשר לומר, את המקבילה הרגשית של אמונה פשוטה וגם בשר, רמז ל"בשר אחד" אליו הפוכים איש ואשה המתייחדים (בראשית ב, כד). אבל הכי חשוב, 502 זה בגימטריא אלהים מאמין בגימטריא! ואם הוא מאמין כיצד לא נאמין אנחנו (אחרי שחישבנו לראות שהגימטריא באמת נכונה, כמובן)...?

על הפסוק "כי לא דבר רק הוא מְכָם" (דברים לב, מז), שנאמר על התורה בכללותה, דרשו חז"ל (בראשית רבה א, יד) "ואם רק הוא מְכָם": אם משהו בתורה נראה לכם ריק מתוכן, זה מכם ובגללכם, שאינכם יגעים מספיק להבינו. כלל זה תקף גם ובעיקר לגבי גימטריאות, (679) מלה השווה כי לא דבר רק הוא מכם. עם זאת, נאמר על הגימטריאות שהן "פרפראות לתורה" קינוח הבא בסוף הסעודה. הגימטריא אינה כלי הניתוח היחידי של מלים בתורה, גם לא העיקרי. מקומה שייך בסופו של עיון מקיף המתייחס לכל הפנים האחרים של המלה כמו העמקה במשמעותה ובשורשה, בניבים הקשורים בה ועוד. או-אז משלימה הגימטריא את הסעודה ומעשירה אותה בטעם ובצבע.

ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים (ז,ט)

"אמר רבי אלעזר: אף חרבונה רשע באותה עצה היה. כיון שראה שלא נתקימה עצתו - מיד ברח" (מגלה).

מנין למד זאת רבי אלעזר? הלא מדבריו נראה שהתכוון לפעול נגד המן?

מבאר המגיד מדובנא על פי משל, לעני עור שהיה לו נער שמנהיגו. בדרך הרגיש העור כי אבדו לו מעותיו, והחל לבכות על רע מזלו. נכמרו עליו רחמי הנער, ואמר לעור: "הנה לך, מצאתי את עשרים המטבעות שאבדו לך". מיד תפס בו העור והכהו. צעק הנער: "מדוע תחזיר לי רעה תחת טובה, שהחזרתי לך אבדתך." השיבו העור: "הלא אתה הוא זה שגנבת ממני, שאם לא כן, מנין היה לך לדעת את סכום המעות המדויק שהיה לי."!

כך גם בעניננו, הנה מיד שראה חרבונה כי פני המן חפו, כבר ידע לספר את כל הפרטים המדויקים על המן, שהקים עץ תליה, ושעץ התליה נועד למרדכי, וכי הוא גבוה חמישים אמה. מנין ידע כל זאת בדיוק מלא? אין זה אלא שגם הוא היה באותה עצה!

"אם על המלך טוב ינתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום (ט,יג)

נראה לפרש הטעם שאסתר ביקשה שיתנו יום נוסף אחד כדי להילחם באויבים, עפ"י דברי חז"ל במדרש:

אומות העולם נבואתן סתומה שהמן ציוה "להיות עתידים ליום הזה" ולא פירש אם להרוג אחרים, או שיהרגו ע"י ישראל, אולם ישראל נבואתם מפורשת, שמרדכי ציוה "להיות היהודים עתידים ליום הזה להנקם מאויביהם",

והכוונה שהמן ראה באצטגנינות שלו שב-י"ג אדר יהיה חרב ומלחמה, בין עמלק לישראל, אולם לא ידע מי יגבר וינצח, אולם אח"כ כשנזכר שבחודש זה מת משה רבנו חשב שהורע מזלם של ישראל ובוודאי יוכל לנצחם.

פורים

אולם אסתר המלכה כאשר ראתה שנהפך מזלם של ישראל לטובה וניצחו והרגו את אויביהם, חששה שלא יתלו את כח הצלתם בנס ע"י התפילה והתענית שהקב"ה הושיעם, אלא יתלו זאת בטעות בהבנה, במסר הכוכבים.

שבאמת רימזו תחילה על נצחון ישראל, והנה המן ביקש שישמידו את כל היהודים ביום אחד דווקא, או מפני שסבר שאותו יום יהיה במזל ניצחון, אולם אסתר בקשה "גם מחר" להלחם כדי להודיע כי לא היום גורם דאין מזל לישראל, אלא רק ע"י כח התפילה יכלו להפך מזלם לטובה, וה' איתנו ממי נירא. ולכן יום ט"ו הוא היו"ט העיקרי שבו מראים על קבלת הדת

כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש... ורצוי לרוב אחד (י,ג)

בגמ' (מגילה ט"ו) כתוב שמרדכי היה רצוי "לרוב" אחיו ולא לכולם, שפירשו ממנו מקצת הסנהדרין,

וצריך להבין הרי בפסוק מסופר על גדולת מרדכי, ומדוע מוזכר גנותו שלא היה רצוי לכול, וכן צ"ב מה שכתוב "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ"

וקשה מה שייך עניין זה לסיפור המגילה בעניין הנס,

ויש לומר דכאשר אחשורוש הטיל מס על כל תושבי מדינתו וללא הבדל בין אומה לאומה. ולכן כאשר מרדכי התמנה לעמוד בראש המלוכה, חשבו עם ישראל שעכשיו ישתדל לפרוק את העול הכבד מצוואריהם, ולכן מועטים מבני ישראל, היה בליבם תערומת על מרדכי שאינו חפץ בטובת הכלל, ומפני כן לא היה רצוי לכל.

אולם באמת כוונת מרדכי היתה שלא רצה לעורר את קנאת ישראל בין האומות שע"כ ישנאו את ישראל, ואפ' שעתה הוא שלט היטב בבית המלך, ומונע את כל הגזרות מעם ישראל, מ"מ מי יודע מה יילד יום, ובדורות הבאים ירצו לנקום בעם ישראל, לכן העדיף שישלמו מס ככל האומות ולא יראה בפרסיה את הצלחת ישראל, וע"כ גם דורות הבאים ישבו לבטח ללא שנאת העמים, והיינו "וישם אחשורוש מס על הארץ", דגם על ישראל הטיל מיסים, וכאשר מרדכי היהודי התמנה ל"משנה למלך אחשורוש וגדול היהודים" ומ"מ היה "רצוי לרוב אחיו" דמקצתם כעסו מדוע לא פטרם מעול המס, וביאר הכתוב דטעמו של מרדכי מפני ש"דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו" דהיינו שרצה שגם דורות הבאים יהיה שלום ושלווה בין ישראל לג

לבסומי - מלשון בשמים (ומצוות הנתינה בפורים) (כללי, כללי)

לבסומי - מדוע?

ניקח משל מהחוויה שיש בהופעה טובה, שבה הכל כל כך מרגש וסוחף. אחרי ההופעה, החיים ממשיכים, חוזרים לשגרה. רק מי שהרגיש שחווה חוויה אמיתית בהופעה, הוא ירצה להמשיך לשמוע את השירים שהיו שם, וישיר אותם. הוא יאמץ את הדברים ויכניס אותם אל תוך חייו.

יש לשאול, מדוע נאמר מילה זו דוקא "לבסומי"? ומדוע בכלל יש מצוה כזו בפורים? (ומה לגבי נשים במצוות השתיה? גם לנשים יש מצוה להרבות בשתיית יין המשמח אך לא כמו אנשים, ולא עד דלא ידע אלא שתיה כלשהיא. וזה משתי סיבות: מחמת הצניעות שאין זה מן הראוי שיגיעו לכדי ביסום (פניני הלכה פרק טז, יא) וגם מחמת מעלתן, הן מסוגלות להגיע לשמחה פנימית ע"י עיצומו של

פורים

היום וע"י שתיה מועטת).

השתיה, האמונה וקבלת התורה

בפורים קיבלנו את התורה מחדש (גמרא שבת פח ע"א). מדוע? בהר סיני קיבלנו את התורה במעמד מרגש ועליון כל כך, הנשימה נעתקה וראו את האור האלוקי בעיני בשר ממש. זה נקרא כפיית הר כגיגית כיון שלא יכולנו לסרב לקבל תורה במציאות כזו (מהר"ל, מובא גם בפניני הלכה). גם כל שנות המדבר היו במציאות עליונה ונשגבה (ענני כבוד, מן, באר מרים, שבכל אלו היו גם סגולות רוחניות שהוסיפו לבני" קדושה וטהרה). אך מה קורה כאשר מגיעים לארץ ישראל? ניתן היה לומר שבתוך המציאות היומיומית של עוה"ז, של עבודת כפיים וטרדות כאלה ואחרות שיש בארץ ישראל, לא על דעת כך קיבלנו את התורה (מה שנקרא בגמרא: "מודעא רבה לאורייתא", שאיננו מחוייבים לקיימה כי קיבלנו את התורה מתוך כפייה ולא מרצון חופשי).

בפורים, בשושן הבירה, ראו עין בעין איך ה' מושך בחוטים ומנהל הכל בדרך נסתרת, לטובה גדולה. כל מה שהיה נראה לרעה, לא רק השתנה לטובה, אלא גם התברר שהוא הוא מה שגרם לישועה. דוקא גזרות השמד הם אלו שגרמו ליהודים להתאחד. מחמת הנס הנסתר, המחזה הגדול שנגלה לעיניהם, הם הבינו את הפנים אמיתיות של ה' (אהבה שאינה תלויה בדבר) וחזרו, אבל הפעם ממקום אחר לגמרי, לקבל התורה, מתוך אהבה ורצון חופשי.

ומה בימינו?

גם בימינו, התורה היא מחוייבת עלינו וביום יום לא מורגש שאנחנו בחרנו בתורה, מאהבה. בא פורים ומגלה את ההסתר הרב שבמציאות. אנו שבים ומתמלאים שמחה אמיתית ביודענו שיש מי שמושך בחוטים, ושמלכתחילה כל האירועים שבחיינו תוכננו אך ורק לטוב.

איך מפנימים זאת? ולמה דוקא בשתיה?

הנשמה מרגישה אך הגוף מסרב להאמין. השתייה מעמעמת את עיני הבשר שלנו, משתיקה במעט את עיני השכל הרגיל (השיכור- כל העולם כולו דומה עליו כמישור. יומא עה ע"א). ואז אפשר לראות ולחוש את מה שהנשמה מרגישה, את מה שמאחורי ההסתר, ולהנות ולשמוח ממנו, גם בימינו אנו (למרות שאנחנו לא ראינו את הנס).

ההתבשמות והנתינה

העולם כולו התמלא בשמים בשעת מתן תורה (שבת פח ע"ב), אך הם לא נספגו, הם נשארו מרחפים מסביבנו (אור מקיף) ולא חדרו לחיים שלנו. בפורים, העת מוכשרת לספיגת האור, כיון שראויים בחוש איך ה' מוביל את הכל למעננו. ע"י השמחה והשתיה אדם מכניס אל תוכו את אותם בשמים שהיו במתן תורה (כלומר את האור האלוקי, התובנות, שהיו בקבלת התורה).

יתרה מזאת, שתית היין היא רק ה'טריגר' שמצית ומדליק את השמחה. לא השתיה היא הגורמת לבישום אלא כל עיצומו של היום, השמחה והנתינה, המביאים את האדם אל התחושה הנפלאה שמלוא כל הארץ כבודו והשגחתו, ושאין שמחה כשמחת הנתינה.

אשרי האיש שביציאתו מפורים הוא מרגיש כמו בתוך בועה ורודה מלאה בשמים, בו העולם נראה פחות גס ופחות מסתיר את השגחת ה'. הנתינה תמשיך ללוות אותנו, כי הגבולות של "שלי שלי ושליך שליך" כבר אינם כל כך תופסים מקום.

פורים